

Andreja Žele

Poskus strukturalne obravnave slovenske prozne folklore, s poudarkom na pravljici

Folkloristika si za analizo slovstvene folklore izposoja orodje iz literarne teorije in jo z njegovo pomočjo preučuje in analizira. Sinhrona obravnava omogoča nove strukturalistične pristope, ki tudi z uporabo algebre prikažejo variiranje istih motivov, npr. pri pravljici.

For analyzing folk literature folklore borrows tools from literary theory, using them to study and analyze oral literature. A synchronized study opens the way to new structuralistic approaches, which illustrate - by using algebra, among other tools - different variants of the same motives, as in fairy-tales.

Folkloristika si za analizo slovstvene folklore izposoja orodje iz literarne teorije in z njegovo pomočjo preučuje in analizira ustno slovstvo. Sinhrona obravnava omogoča nove strukturalistične pristope, ki tudi z uporabo algebre prikažejo variiranje istih motivov, npr. pri pravljici. Posebno estetsko vrednost pa ima zapisovanje pripovedi, ki odpira novo problemsko področje.

Estetsko obravnavanje in vrednotenje slovstvene folklore je odprlo čisto nov pristop k tovrstnim besedilom. Tako je danes že težje govoriti o folklornih pripovedih kot o besedilih nižje vrste.

VARIANTNOST, sproščenost in pestrost folklornega pripovedovanja so le še dodaten izziv za teorijo slovstvene folklore. In če je diahrona obravnava v slovstveni folkloristiki skoraj nujna, saj je potrebna za razumevanje nastanka in razvoja konkretnega besedila, prinaša sinhrona obravnava popolnoma nove, strukturalistične pristope, ki nimajo namena samo formulirati pripovedi, ampak jih z logičnimi izpeljavami, pogosto tudi z uporabo algebre, osmisliti.

Posebej moramo opozoriti na pravljico kot na estetski pojav v ljudski prozi.

Pravljica je pri nas definirana kot etološka knjižna vrsta. Obliko pravljice omenja Milko Matičetov v svojem krajšem sestavku *Ljudsko pripovedništvo v Slovenski Istri* (Poreč 1970). V besedilu, ki je strnjen povzetek njegovih etnoloških raziskav v Slovenski Istri, je tudi opomba: "Pri pravljičah, ki ponavljajo mednarodne teme, se ne mislim ustavljati. Zanje je najpomembnejša forma, ki je pa v takem letečem pregledu, kot je naš, ni moč niti nakazati, kaj šele pokazati /.../. Če bi hoteli spregovoriti posebej o nosilcih pripovednega izročila ali o obliki ali o strukturi, bi nastal nov, nič krajši referat."

Jakob Kelemina pravljico primerja z bajko in pripovedko (Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva, z mitološkim uvodom uredil Jakob Kelemina, Družba sv. Mohorja v Celju, 1930; v predgovoru na str. 6: "Toda pravljica se je - največ pod vplivom tujih vzorov - razvila v posebno umetniško obliko, ki kaže v nasprotju z bajko in pripovedko značilne stilistične posebnosti /.../."

Tudi France Vodnik v svoji knjigi *Od obzorja do obzorja* (Mohorjeva družba, Celje 1972, MK I.) v sestavku *O izvoru in pomenu pravljič na strani 160* pripominja: "Sicer pa moramo razlikovati motiv od pravljice same. So pravljice, ki imajo nešteto t. i. variant ali različic /.../".

Vsi ti komentarji kažejo na to, da je pravljica za slovenske literarne zgodovinarje in folkloriste postala zanimiva tudi po svoji zgradbi in obliki.

Pri Francetu Vodniku se srečujemo tudi z izrazom pravljični motiv. Lahko bi rekli, da je pravljični motiv nekakšen mikrooblikovni in mikrosemantični element makrosistema, kar naj bi v tem primeru bila pravljica.

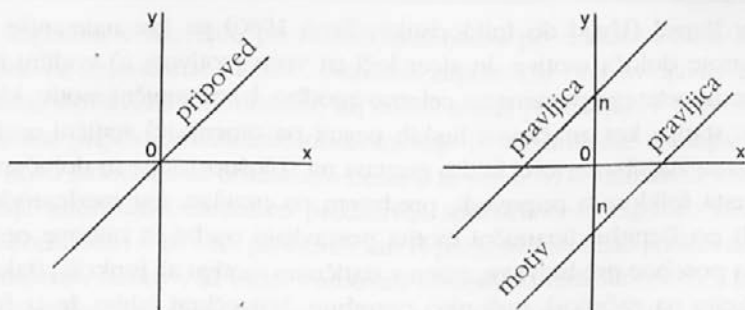
Skušala sem narediti tudi grafični prikaz takšne pravljične zgradbe. Proppov izraz funkcije oseb ('funkcii dejstvujuščih lic', V. J. Propp: *Morfologija skazki*, Moskva 1969, izdanje 2-e) me je spomnil na grafe linearnih in nelinearnih funkcij v matematiki. Tako je formula za linearno enačbo obenem tudi formula motiva ali kar cele pravljice: $y = kx + n$, pri čemer je k v pravljici navadno kakšno nadnaravno bitje, ki junaka vodi in usmerja; x je oznaka za junaka; n pa označuje nekakšen prenos dogajanja iz realnega sveta v nek nov, namišljen svet. Z n sem označevala tudi vsa čarobna in čudežna sredstva, ki jih ima junak na razpolago. Lahko rečemo, da je prav n tista temeljna pravljična posebnost, ki pravljico ločuje od povedke.

Formula za pripoved je torej: $y = kx$.

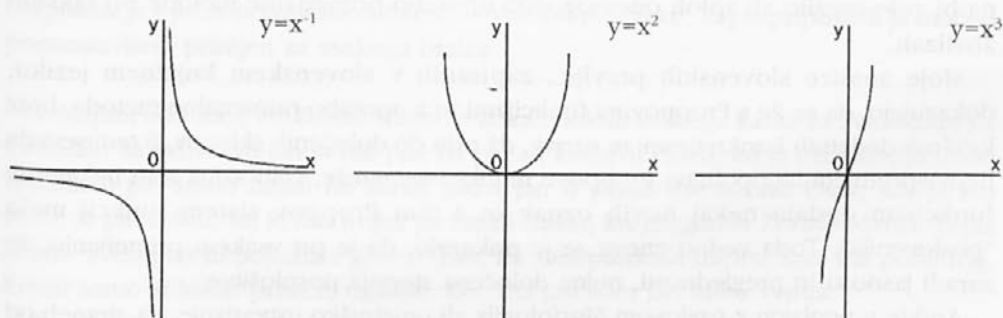
Iz osnovne pravljične formule lahko potem izpeljujemo različna razmerja, tako npr.:

$$k = \frac{y}{x} \quad \begin{array}{l} \text{(dolžina in hitrost dogajanja)} = y \\ \text{(moč nadnaravnega bitja)} = k \\ \text{(oseba)} = x \end{array}$$

- kjer je junakov več (več x -ov), je moč nadnaravnega bitja manjša;
- kjer ni junakov ($x = 0$), je moč nadnaravnih bitij neskončna ($k = \infty$);
- moč nadnaravnega bitja je prenosorazmerna z dolžino in hitrostjo dogajanja;
- če nimamo nadnaravnega bitja ali pa če bitje ostane brez nadnaravne moči ($k = 0$), tudi dogajanja ni:

Dokler pravljica ohranja svojo notranjo resničnost, ohranja tudi graf linearne funkcije. Ko pa pravljica notranja resničnost, ki je hkrati tudi pripovedovalčeva resničnost, pride v stik z vsakdanjo stvarnostjo in z naključnim naslovnikom, se tudi linearna funkcija izkrivi v nelinearno. Takrat uporabimo Rižinašviljevo formulo verjetnosti (U. I. Rižinašvili: Estetičeskaja informacija, 1975): $P(A) = n^{-I}$, pri čemer je $P(A)$ oznaka za verjetnost, I pa informacija. S slabo informacijo (-I) se manjša tudi verjetnost, kar se lepo vidi tudi v formuli. Če pa v našem primeru dani formuli zamenjamo dane simbole z matematičnimi simboli (x , y , n ipd.), dobimo $y = x^{2(n)}$, pri čemer y pomeni verjetnost dogajanja, x je junak; potenčni eksponent pa pove, kakšen je odnos pripovedovalca in naslovnika do povedanega - ta je lahko pozitiven ali negativen:

In če se vprašamo po pomenu takšnih analiz, moram poudariti, da mi ne pomenijo nekega nasilnega trpanja snovi v formule ali v neke že izdelane kalupe. Mislim in upam, da takšno analiziranje dosega prav nasprotno učinke. Posamezne sheme lahko nazorno prikažejo variiranje istih motivov, njihovo povezovanje na različne načine v najrazličnejše kombinacije. Očitajo, da je pri takšnih obravnavah okrnjena estetska stran. Ta se bralcu lahko odkrije v različnem in bolj ali manj domiselnem povezovanju raznih funkcij med seboj. Z uporabo in pogostnostjo t. i. povezovalnih funkcij je iz sheme vidna tudi spretnost povezovanja glavnih motivov. Izraze kot funkcija likov, niz funkcij, tok pravljice in siže uporablja Propp pri svoji analizi ('funkcij dejstvujuših lic', 'hod', 'sjužet'). Funkcijo definira Propp kot stalni, nespremenljivi element pravljice, ki je neodvisen od tega, kdo in kako ga izvaja. Končne funkcije so nagrada (Z), plen ali splošno odstranjevanje prepek in težav (E), rešitev pred pregonom (S) ipd. Razvoj dogodkov je Propp imenoval tok. Vsako novo prizadevanje škode ali poškodbe in vsako novo pomanjkanje pomeni nastanek novega toka.

Bohuslav Beneš (Uvod do folkloristiki, Brno 1980) pa kot najmanjše tematske gradbene enote določa motive, in sicer loči tri vrste motivov: a) vodilni ali nosilni motivi, ki so temeljnega pomena za celotno zgodbo; b) dinamični motiv, ki označuje spremembo stanja; kot značilnost lirskih pesmi pa omenja c) statični motiv. Vsaka pripovedovana zgodba se torej lahko razstavi na splošno znane in določene motive, zato ima vrsta folklornih pripovedi, predvsem pa pravljic, kar mednarodni značaj. Funkcije ali po Benešu dinamični motivi postavljajo osebe in njihove opise bolj v ozadje, toda posebne predstavitve, razen v statičnem motivu ali funkciji *i* (tako imenuje Propp funkcijo na začetku), tudi niso potrebne. Največkrat lahko že iz funkcijskih oznak razberemo tudi nosilca dogajanja, kar spominja na Levstikovo zahtevo, naj dejanje znači literarno osebo. V čeških pravljicah je v primerjavi s slovenskimi veliko več dialoga, kar daje občutek nepotvorjenosti in pristnosti. Za to stilno potezo ima Propp več oznak (v, w, k), ki se jih dá že na prvi pogled razbrati iz shem.

Vladimir Prokopjevič Anikin (v *Russkaja narodnaja skazka, Hudožestvennaja literatura*, Moskva 1984) očita Proppu preveliko posplošitev funkcij. Brez dvoma, da se za takšnimi posplošitvami večkrat skriva marsikatera lastnost, oseba ali dejanje, ki so značilni samo za določeno okolje ali samo za pravljico določenega naroda. S tem je seveda okrnjena prava podoba pravljice, ker so pogosto spregledane ali izpuščene tiste lastnosti, ki ločujejo pravljice posameznih narodov med seboj. Toda večja konkretizacija pomeni še več funkcij in še več podvrst teh funkcij. To pa bi zelo otežilo ali sploh onemogočilo uporabo primerjalne metode pri takšnih analizah.

Moje analize slovenskih pravljic, zapisanih v slovenskem knjižnem jeziku, dokazujejo, da se že s Proppovimi funkcijami in z uporabo primerjalne metode, brez kakšnih dodatnih konkretizacij in oznak, dá priti do določenih sklepov. S tem seveda ne nasprotujem izpopolnitvi Proppove morfološke mreže, celo sama sem nekaterim funkcijam dodala nekaj novih oznak in s tem Proppov sistem funkcij malo "poslovenila". Toda vedno znova se je pokazalo, da je pri vsakem primerjanju, že zaradi jasnosti in preglednosti, nujna določena stopnja posplošitve.

Anikin v poglavju z naslovom *Morfologija ali umetniško ustvarjanje*, na straneh od 86 do 130, prav v povezovalnih funkcijah odkriva umetniško zelo močne oblike, ki jih Propp pri svojih analizah zanemarja in vse uvršča pod splošno oznako povezovalne in ponavljalne funkcije. Anikin se sprašuje, ali je mogoče pričakovati uspeh pri takšnem preučevanju pravljice, ki nasprotuje razlagi pravljice kot produkta umetniškega ustvarjanja, in dodaja, da zunaj konkretizacije ni umetnosti.

Vendar veljavnosti Proppove morfološke teorije o pravljici nisem preizkusila samo na že objavljenih slovenskih pravljicah v slovenskem knjižnem jeziku, ampak tudi na pripovedih, ki sem jih sama zapisala. K takšnemu glasovnemu zapisu, ki poleg pripovedovalkega narečnega govora upošteva še teksturo (različni gibi in kretnje, ki spremljajo pripoved, neke vrste didaskalije) in deloma tudi kontekst (okoliščine, ki spremljajo pripovedovanje), me je vzpodbudila knjiga izkušenega češkega folklorista in dialektologa Antonína Satkeja z naslovom *Pohádky, povídky a humorky ze Slezka* (Profil, Ostrava 1984). V uvodnem delu te knjige Satke obravnava interpretacijo besedil. Mojrstvo pripovedovalca se v takih primerih v največji meri pokaže prav v živi narečni govorici, ki je ne more nadomestiti še tako natančen zapis v knjižnem jeziku.

Besedila, zapisana v narečjih, po navadi srečujemo pri dialektoloških študijah kot pripomoček za znanstvene analize. Narečne zapise vse bolj uveljavlja in poudarja tudi moderna slovstvena folkloristika, saj takšni zapisi postavljajo v ospredje estetsko stran folklorne pripovedi. Estetsko obravnavanje in vrednotenje ustnega slovstva pa daje čisto novo izhodišče za obravnavo besedil te vrste. U. I. Rižinašvili v svojem delu Estetičeskaja informacija zanimivo predstavlja sporočilno in estetsko stran jezika z enostavno formulo $H = h^1 + h^2$, pri čemer mu H pomeni določeno jezikovno stvarnost, sistem jezikovnih znakov, ki mora vsebovati obvestilno natančnost (h^1) in določeno gibljivost, tj. sposobnost isto stvar ubesediti na različne načine (h^2). Zanimala me je predvsem h^2 , od katerega je odvisna estetska stran pripovedi. To estetsko vrednost folklornega pripovedovanja je v knjigi Estetika Fol'klora (Leningrad 1967) predstavil Viktor Jevgenjevič Gusev. Ko govori o pravljici, poudarja razliko med naslovniku pripovedovano pravljico kot govornim dogodkom in med branjem že zapisane pravljice. Čeprav je vsebina v obeh primerih ista, Gusev meni, da lahko o estetskih učinkih govorimo samo v trenutkih neposrednega pripovedovanja, ki ga spremlja različna mimika in jezik kretenj. Ustno izročilo mu ne pomeni več samo načina prenašanja nekaterih vsebin, ampak ga opisuje kot organsko umetniško obliko folklorne pripovedi.

Zanimalo me je, kako se v pripovedi kot govornem dogodku uresničuje Proppovo zaporedje funkcij, zato sem na tak način analizirala eno izmed pripovedovanih pravljic (napisana je v južnonotranjskem narečju - vas Kal pri Pivki). Zapis pripovedi je močno poenostavljen, prirejen za vsakega bralca:

I. Majhni uotruoci, vre šulski 'smuo se zbiralı uokuli vaškega karita za žvino napajət (jə služlu za žvino jən jəh jə blu pjət na pjətəh krajəh). Paleti, ku jə bla suša, jə uode zmankalu jən smuo hadili na karitu sədət jən si prauli use suorti. Usak, kər jə kej vedu, je pavejdou, sej je blu trejba jət hmali damu, ku je zganila Zdrava Marija. Lepu je blu /zviša glas in pokima z glavo/. Jəst, ku səm pərnesla trščice, səm bla puoli fraj. Prauli smuo si lušne prauce, uganke. Ou, ma jəst səm jəh tulku vejdlä.

Jəst ti buom povejdala tašno prauco, kə jo ti žje vejš. Sej tuo znajo usi. Ma, ta je preuotruočja, manka se prauc! (Pa povejte mi eno, kot ste mi že prej druge zgodbe!) Ma, tistu je bəl muočna stvar. Tu nə muorəš pisət, je prenəumnu. Tuo pa smuo radi paslušali, kər jo jə usak dərگاči pavejdou.

Ana vouca jə imejla tri jančka. Zdej suo use pajeli, kər suo imeli dama. Nihava mama jə šla jəskət travo u guost za jančka, in ta cejt jə nejkej patərkalu na vrata. Anu jančku je šlu, pa jə vrata uotpərлу. Təkrət pa jə planu nuotər vouk, jančka suo se hədu prestrašla jən zbežala put mizo (nə vejm kaku smuo mougli virvət, de suo jančka imejla luončke, de suo znala kuhət /.../) jən suo blejala, juokala, klicala mamu, vouk pa jə rjeku: Nəč mama! Use tri je zgrabu jən jəh ulejku uən put vas. Zdej pride mama damu /zniža glas/, blu jə žje kəsnu papidan. Pa gljəda uokna, nəbenga jančka nej vidət na uoknəh, nəbedən se nə vaglası. Uotpre urata, pride nuotər, pa use pra:znu! Jən vidi, də nej jančək. Je šla uən, klicala, klicala /zviša glas/, jə skala /narašča z glasom/ jən ku jə pərtjekla put vas, je zasli:šala z'anga zapuščenga hleuca: Mama, mama. Usa tri suo juokala /dā roke skupaj in ploskne/ jən klicala, tječe uona h tistemi hleuci. Ku jəh je zagljədala, jəh jə zgrabla h sjebi jən jəh je pelala domou /popravi:

damu/ jən jəm naračila: Ku buom šla uən jəskət travo, nə smej nabjedən uotpərt vrat, ləhku pride vouk jən vəs buo pažəru. (Jənu tu je bəu vouk, ma jančka nejsə vejdlə.)

II. Drugi dan grjə mama spjət pu travo, jančka suo vastala spjət sama dama. Kər nəankrət zəčne spjət tərkat na vrata: Uotpri, uotpri vrata! Anu jančku, ku se nej taku balu, je prašalu: Kədu jə? Ta pa rječe: Jəst səm tjeta, njesəm čokolade pa cukrca. (Ma tu nej zguodba, tu jə prauca!) Zdej, če bi jančka imejla zidanco, bi šla guor pa štengəh pa skuzi uoknu, bi vidla, də je vouk prət vrati, al' nejsə imejla zidance jən suo virvala, də jə tjeta. Pa jə anu jančku, kə se nej taku balu, uotpərlu. Təkrət se je zjegnou bərš nuotət, jə zgrabu use tri jančke, zbejžou ž nimi jən jəh skriu u dalino u grmjə. Mislu si jə: Anu buom puoju dənəs, anu jutri, anu pa pajutəršnəm.

Pride vouca damu trudna. Pərnjesla jə pounu trave, pa use tihu, use praznu, jančkək nəkjer. Je skačila uən, klicala, iskala, pa nəč nəkjer. Jən ku grjə nazaj pruti guozdi, jə zaslišala glas, kaku jančka kličejo mamə. Se je ustaula jən zaslišala z daline juokət, blejət, juokət, blejət. Jə začjela klicət jančka. Jančka suo slišala, vouk pa jə mislu, de suo zaduosti skrita jən də nə buodo vejdlə, kam jət, jən je šou pa guozdi jəskət, kaj buo šje najdu. Jančka suo slišala matərn glas, vidla, de vouka nej jən suo začjela bejžət uən z daline. Puotli suo zagljedala nihovo mamə jən suo šli usi srječni pruti duomi. Vouca je rjekla: Če buoste šje ankrət pəstili vouka nuotət, vəs buo puoju, vəs buo raztərgou /...//dvigne glas/. Uoni pa: Mi nejsmo vejdlə, de je tu vouk, anu jančku pa je blu nərbəl kurajžnu jən jə rjeklu: Pa səm jəst uotpərlu.

III. Vouca jə trjəti dan spjət šla jəskət frišno travo u guost, pride spjət vouk jən tərka: Jəst səm stara mama, səm vəm spjekla fine bejle štučke! Jən jančku, tistu ta karajžnu, misli, də jə stara mama; drugi suo si misəlni: Nə buomo uotpərlə! jən suo uzjeli kluč z vrat inu tisti s klučem splejza u rajfnik na vrh. Drugu jančku pa jə imelu vre zavrejt pouhən kuotəlč vrejle uode. Jən jo jə pərvjezalu na štərk. An kuonc jə bəu zvjezən za kuotəlč, an kuonc pa jə vərglu unmi jančki u rajfnik, jən unu jančku jə skalalu kuotəlč na vrh jən jə zaklicalu: Mi vejmo, də nejsi stara mama, ti si vouk!! Pagljedi guor, zazaj! Ti buomo vərgli kluč u guobəc, də buoš sam uotklenu vrata, mi smuo sami, nə muormo uotklenət (ja, tu suo bla prefrigana jančka).

Ku je vouk zazjau, pagljedou guor, suo mi pouhən kuotəlč urejle uode zlili u grlu jən taku jə bəu uoparjən, də jə krjepou. Jančka suo se uotdəhnila.

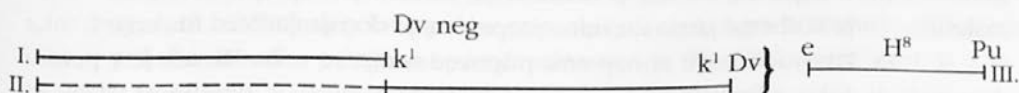
Če zgornje besedilo izrazimo s Proppovimi funkcijami, dobimo:

I. $\text{conT} \text{ i } e^1 D^8 \text{ Mot conT } X^1 \downarrow \text{Tura } a, x^1 W \uparrow$
 $\text{Tura } (3x) R^6 E^{10} \downarrow k^1 \text{ Dv neg conT}$

II. $e^1 j^1 \text{ conT } (\xi) g^1 (q^1) X^1 \xi \downarrow a, x^1 W \uparrow$
 $R^6 E^{10} \downarrow \text{Tura } k^1 \text{ Dv}$

III. $e^1 j^1 g^1 \text{ neg } \xi D^8 \text{ Dv conT } H^8 \text{ Pu}$

Splet funkcij oz. dogodkov, ki se konča z razrešitvijo (nagrada in uničenje ali pregon hudobnih sil), Propp poimenuje tok. Vsako novo prizadevanje škode ali poškodbe in vsako novo pomanjkanje pa pomeni nastanek novega toka.

Legenda simbolov:

i = začetni položaj

e¹ = oddaljevanje starejših

D⁸ = poskus uničenja junakov

Mot = motivacija

X¹ = ugrabitev človeka

↓ = vrnitev glavne osebe

a = izginitev ključne osebe

x¹ = predhodna nesreča pri varljivem dogovoru

W = nasprotnik dobi obvestila o glavni osebi

↑ = odhod glavne osebe iz hiše

R⁶ = krvava sled kaže sled

E¹⁰ = osvobajanje

k¹ = prepoved

Dv = odkrivanje lažne glavne osebe

neg = negativni uspeh posega

j¹ = nasprotnikovi zavajajoči nagovori

ξ = vezi

g¹ = glavna oseba se odzove na nasprotnikovo ponudbo

q¹ = kršenje prepovedi

H⁸ = poskus uničenja se preprečuje

Pu = kaznovanje lažne glavne osebe ali nasprotnika

Še dodani simboli, ki veljajo za pravljico kot govorni dogodek:

conT = kontekst (to je daljši uvodni del)

T = tekst (pripovedovani del oz. zapisani govorni dogodek)

Tura = tekstura (opis mimike in gibov - med besedilom kot opombe)

Tretja izmed štirih osnovnih tez Proppovega dela je: III. - Vrstni red funkcij je vedno isti.

V nadaljevanju pa pripominja, da to pravilo velja izključno samo za slovstveno folkloro, zato ni posebnost pravljice kot vrste. Predelane in stilistično izbrušene pravljice se temu ne podrejajo.

Pravljica skuša biti kar najbolj natančen glasovni zapis z magnetofonskega traku, obenem pa beleži tudi pripovedovalčeve gibe med pripovedovanjem. Pripovedovalka

se ni nikoli posebej ukvarjala s pripovedovanjem, zato je njeno pripovedovanje spontano, brez vnaprej izoblikovanih obrazcev, značilnih za poklicne pripovedovalce. Moj primer potrjuje Proppovo pravilo. Vrstni red funkcij je v primerjavi s prejšnjimi shemami pravilnejši. Pa še ena posebnost je, ki sem jo v prejšnjih analizah težje zasledila - tu je iz sheme jasno razvidno stopnjevanje dogajanja. Med funkcije I. toka se v II. toku vrivajo še nove in napetost pripovedovanja se večja. III. tok je v prvem delu enak II. toku, s funkcijo g¹ neg pa se napoveduje preobrat. Posebnost takšnega neposrednega zapisa so oznake conT, T in Tura. ConT in Tura sta dodatni informaciji k analizi T. Če se pojavljajo v shemi, opozarjajo, da je bil pripovedovalec neposredno navzoč pri pripovedovanju. S podajanjem vsebin conT in Tura, bi pripoved ne samo razširili, ampak tudi obogatili in izboljšali.

Ko pa govorimo o pripovedih, ne moremo mimo problemov, ki se pojavijo pri zapisovanju pripovedi. Slovsvena folklor namreč prav zaradi neprimernih zapisov izgublja svojo vrednost. Različne umetelne priredbe pripovedovanj ali pa prenosi iz narečij v zborni jezik so slovstveni folklori vzeli tisto najdragocenejšo posebnost, to pa so različni in zato posebni načini pripovedovanja. V različne načine pripovedovanja pa lahko vključimo vse jezikovne ravnine, od glasoslovja do skladnje. Prav omenjani jezikovni ravnini pa sta v slovstveni prozi najizraziteje zastopani.

Zapisovalci delamo največjo napako, ko se preveč osredotočimo ali omejimo samo na eno jezikovno ravnino. Tako je tudi obravnava besedil preveč enostranska in včasih celo nestrpnost prisiljena. Navsezadnje bi strokovni zapis izničil tisto večno in nesimpatično oznako poljudnosti. Poljudnost nam lahko upravičeno očitajo dialektologi, vendar je ta poljudnost namerna in želi upoštevati predvsem bralca - čim preprostejšo skupaj z zgodbo približati še govorico, v kateri je bila zgodba pripovedovana. S takimi zapisi so seveda zavestno kršena načela knjižnega jezika; za ceno večje dostopnosti in razumevanja vsem bralcem pa so zelo poenostavljena tudi dialektološka pravila.

Takšne poenostavitve so, da sem namesto dialektološkega w za južnonotranjska narečja zapisovala u, npr. uognišče nam. woṛnišče, uobras nam. wōbras ipd.; s črko g sem zapisovala oslavljen glas g, ki ga dialektologi označujejo z τ v primerih drgači nam. drtači, guor nam. tuor.; s črko h sem zapisovala tudi mehčano izgovorjen glas X, npr. tistoh reči nam. tistəX reči ipd.; s črko j sem označevala tudi glas j, npr. [jə rjekla] nam. [jə rjɛkla] ipd.; znak za polglasnik (ə) je ohranjen, npr. dənəs, bət, kədər ipd.

Naglasno znamenje, in sicer ostrivec (˘), sem dodala besedam, ki se drugače naglašujejo kot v knjižnem jeziku in bi bile lahko zaradi tega težje razumljive, npr. jóskou, jómu ipd.

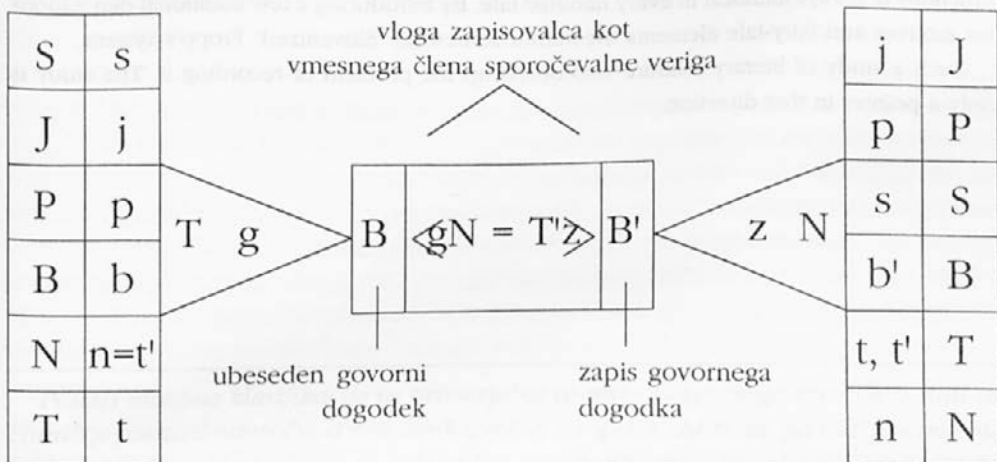
In če preskočimo še na skladnjo, moramo izpostaviti njene najpomembnejše lastnosti: a) upoštevaje besednega reda - predvsem v stalnih stavah se kaže italijanski vpliv, npr. Pəsti ga stat! v pomenu 'pusti ga pri miru' ipd.; b) uporaba premega govora govora je pomembna popestritev zapisov; c) členitev po aktualnosti izraža pripovedovalčevo željo biti zanimiv in zabaven; č) ponovitve posameznih besedilnih enot tudi stilno učinkujejo, npr. Dej, dej, kaj buoš govuoru! ipd.

Pomembna popestritev so tudi nejezikovni elementi. To so opisi pripovedovalčevih

gibov pri pripovedovanju, imenujemo jih didaskalije. Z njimi postane pripovedovanje pravi govorni dogodek.

Glavni cilj zapisovalca pa ostaja vsebina; oblika in glasovno slikanje pa sta tisto, kar večina bralcev oceni kot "dobro povedano" ali "slabo povedano".

Zapis naj bi bil čimbolj celovit prikaz pripovedovanja kot govornega dogodka, kar lahko prikažemo tudi s prirejeno sporočevalno verigo (SS 1984, str. 594).

Ker med T in N ni nobenega stika in zato tudi nobenega odnosa, je celotna odgovornost za (ne)uspešnost sporočevalne verige naložena vmesnemu členu N = T'. Za slovstveno folkloro je najpomembnejša zapisovalčeva vloga v sporočevalni verigi, ki jo simbolično lahko izrazimo z $B < g N = T' z > B'$.

NAVEDENKE

- V. P. Anikin, 1984: Russkaja narodnaja skazka. Moskva: Hudožestvennaja literatura.
- B. Beneš, 1980: Uvod do Folkloristiki. Brno.
- V. J. Gusev, 1967: Estetika fol'klora. Leningrad.
- J. Kelemina, 1930: Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva. Celje.
- M. Matičetov, 1970: Ljudsko pripovedništvo v Slovenski Istri. Poreč.
- V. J. Propp, 1969: Morfologija skazki. 2. izd. Moskva.
- U. I. Rižinašvili, 1975: Estetičeskaja informacija. Moskva.
- A. Satke, 1984: Pohádky, povídky a humorky ze Slezka. Ostrava.
- J. Toporišič, 1984: Slovenska slovnica. (Splošno o sporočanju.) Maribor.
- F. Vodnik, 1972: Od obzorja do obzorja. (O izvoru in pomenu pravljic). Celje.

Summary

An Attempt at Structural Analysis of Slovene Folk Prose, with an Emphasis on the Fairy - tale

The structural study and esthetic appraisal of oral literature have opened up a new approach to such works, so that it is harder nowadays to refer to folk tales as to second-class works. For

analyzing folk literature folklore borrows tools from literary theory. The synchronized study and structuralistic approaches aim at not only delineating the story, but also through logical means, often by using algebra, rationalizing it. The author draws a graphic representation of the story structure and tests Propps' theory on fairy-tales and fairy-tale motives on works she has recorded herself. Propps' expression of character function reminded her of the graphs of linear and non-linear functions in mathematics; it bore out Propp's rule that the sequence of functions is always identical in every narrated tale. By introducing a few additional denotations for motives and fairy-tale elements the author somewhat "Slovenized" Propp's system.

Such a study of literary folklore also opens up the problem of recording it. The study is only a pointer in that direction.